

Správa o základných právach 2019 Stanoviská agentúry FRA

Z hľadiska ochrany základných práv rok 2018 priniesol pokrok i určité nezdary. V publikácii FRA Správa o základných právach 2019 je uvedený prehľad hlavného vývoja v tejto oblasti, poukazuje sa na úspechy, ale aj na oblasti, ktoré ešte stále vyvolávajú obavy. V tejto publikácii sú uvedené stanoviská agentúry FRA k hlavnému vývoju v uvedených tematických oblastiach, ako aj súhrn dôkazov podporujúcich tieto stanoviská. Uvádza sa zároveň aj ucelený a informatívny prehľad o hlavných výzvach v oblasti základných práv, ktorým EÚ a jej členské štáty čelia.

Obsah

 1	Plnenie cieľov udržateľného rozvoja v EÚ: otázka ľudských a základných práv	2
2	Charta základných práv EÚ a jej používanie členskými štátmi	5
3	Rovnosť a nediskriminácia	6
4	Rasizmus, xenofóbia a súvisiaca neznášanlivosť	9
5	Integrácia Rómov	11
6	Azyl, víza, migrácia, hranice a integrácia	13
7	Informačná spoločnosť, súkromie a ochrana osobných údajov	15
8	Práva dieťaťa	17
9	Prístup k spravodlivosti vrátane práv obetí trestných činov	19
10	Vývoj v uplatňovaní Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím	21

1 Plnenie cieľov udržateľného rozvoja v EÚ: otázka ľudských a základných práv

V tejto kapitole sa skúma vzájomný vzťah medzi rámcom pre ľudské a základné práva a cieľmi udržateľného rozvoja (CUR) globálneho programu Agenda 2030 v kontexte vnútorných politík členských štátov a EÚ. Stredobodom pozornosti sú ciele udržateľného rozvoja súvisiace so znižovaním nerovnosti (CUR č. 10) a podpora mieru, spravodlivosti a silných inštitúcií (CUR č. 16). Poukazuje sa na význam zhromažďovania roztrúsených údajov o ťažko dostupných skupinách obyvateľstva na účely vypracovania cielených politík založených na dôkazoch, ktoré by boli v súlade s právami a prispeli by k posilneniu postavenia každej osoby a najmä tých, ktorým hrozí opomenutie. Skúma sa aj spôsob, ako EÚ a jej členské štáty postupujú v plnení svojho záväzku zakotviť prístup k udržateľnému rozvoju založený na právach, rozoberajú sa nástroje na koordináciu politík a finančné nástroje, ktoré môžu prispieť k podpore CUR pri plnom rešpektovaní základných práv, a zdôrazňuje sa význam vnútroštátnych inštitúcií pre ľudské práva, orgánov pre rovnosť a inštitúcií ombudsmana, ako aj miestnych orgánov, podnikov a občianskej spoločnosti pri začleňovaní rozmeru ľudských práv do cieľov udržateľného rozvoja.

Ciele udržateľného rozvoja (CUR) a ľudské a základné práva sa vzájomne dopĺňajú v spoločnom hlavnom ciele, ktorým je podpora blahobytu pre všetkých. Zatiaľ čo ciele udržateľného rozvoja predstavujú konkrétny a cielený globálny politický program na usmernenie opatrení štátov a iných aktérov vrátane EÚ, ľudské a základné práva predstavujú komplexný normatívny rámec, ktorým sa ustanovujú právne záväzky a zodpovednosť. Ciele udržateľného rozvoja sú zakotvené v ľudských a základných právach a slúžia na ich realizáciu. Prístup k cieľom udržateľného rozvoja založený na právach predstavuje zároveň najvhodnejší spôsob podpory plnenia rozvojových cieľov.

Všetky ciele udržateľného rozvoja zahŕňajú priamy alebo nepriamy rozmer základných práv a všetky sú vzájomne prepojené. V niektorých z nich je však rozmer práv významnejší, napr. v CUR č. 10, ktorý sa týka zníženia nerovnosti a cieľa č. 16, ktorý sa týka podpory mieru, spravodlivosti a silných inštitúcií. V tejto súvislosti plnenie a meranie cieľov udržateľného rozvoja č. 10 a č. 16 znamená aj uplatňovanie a meranie ľudských a základných práv zakotvených v medzinárodných nástrojoch týkajúcich sa ľudských práv a v Charte základných práv EÚ, ako napríklad právo na ľudskú dôstojnosť, nediskriminácia a rovnosť pred zákonom a medzi ženami a mužmi, právo na život a nedotknuteľnosť osoby, právo na sociálne

zabezpečenie a sociálnu pomoc alebo práva súvisiace s prístupom k spravodlivosti.

Údaje, ktoré poskytol Eurostat a ku ktorým patria aj údaje FRA o násilí páchanom na ženách, doplnené o ďalšie údaje zhromaždené a analyzované agentúrou o ťažko dostupných skupinách obyvateľstva, ako napr. etnické alebo náboženské menšiny, prisťahovalci alebo LGBTI osoby, poukazujú na potrebu zvýšiť úsilie zamerané na plnenie cieľov udržateľného rozvoja v plnom rozsahu. Nerovnosť, najmä príjmová nerovnosť, v posledných rokoch vzrástla. Aj keď sa tento nárast nedávno zastavil, ako sa ukazuje, celkový nárast príjmovej nerovnosti viedol k zložitým problémom, čo sa týka uplatňovania základných práv na základe rovnakých podmienok, najmä v prípade znevýhodnených skupín obyvateľstva. Diskriminácia a obťažovanie, ale aj násilie voči osobám z diskriminačných dôvodov, ako aj násilie páchané na ženách sú pre značnú časť obyvateľstva EÚ realitou. Okrem toho sa objavili nové výzvy v oblasti dodržiavania zásad právneho štátu.

Na riešenie tejto skutočnosti a v záujme plnenia cieľov udržateľného rozvoja v súlade so záväzkami v oblasti základných práv majú EÚ a členské štáty k dispozícii určité nástroje, ako napríklad rozsiahle antidiskriminačné právne predpisy a rad odvetvových politík. Celková stratégia EÚ pre komplexný udržateľný rozvoj založený na právach, ako napríklad

stratégia EÚ navrhnutá platformou viacerých zainteresovaných strán pre plnenie CUR na obdobie po roku 2020, nebola však zatiaľ formálne predložená. Európska komisia v tejto súvislosti uverejnila začiatkom roka 2019 diskusný dokument, v ktorom predstavila tri možné scenáre takejto stratégie s cieľom iniciovať diskusiu. V nadväznosti na tento diskusný dokument Rada EÚ prijala v apríli 2019 svoje závery „Smerom k čoraz udržateľnejšej Únii“.

Účinné mechanizmy monitorovania a koordinácie politiky, ako napríklad európsky semester, môžu tiež zohrávať významnú úlohu pri plnení CUR, a to na základe údajov z porovnávacieho prehľadu EÚ v oblasti justície a sociálneho prehľadu. V odporúčaníach pre jednotlivé krajiny prijatých v kontexte európskeho semestra sa však doposiaľ výslovne nezohľadňuje program cieľov udržateľného rozvoja a ani príslušné požiadavky týkajúce sa základných práv.

Ďalším dôležitým nástrojom je využívanie fondov EÚ. Najnovšie návrhy Európskej komisie spájajú budúce financovanie EÚ v kontexte nového viacročného finančného rámca (rozpočet EÚ) na obdobie rokov 2021 – 2027 s podmienkami súvisiacimi s právami („základné podmienky“), ako napr. dodržiavanie a vykonávanie Charty základných práv EÚ. Okrem toho Komisia navrhla spôsoby ochrany rozpočtu Únie v prípade všeobecných nedostatkov v oblasti dodržiavania zásady právneho štátu v členských štátoch.

Dodržiavanie a podpora základných práv pri súčasnom podporovaní cieľov udržateľného rozvoja a všeobecného záväzku nikoho neopomenúť, si vyžadujú odborné znalosti, ako aj primerané a rozčlenené údaje. Takéto údaje nie sú vždy k dispozícii. Okrem toho, aj keď sú dostupné, nie vždy sa berú do úvahy.

Na vnútroštátnej úrovni by plneniu CUR na základe práv pomohlo štruktúrovanejšie a systematickejšie zapájanie vnútroštátnych inštitúcií pre ľudské práva, orgánov pre rovnosť a inštitúcií ombudsmana, miestnej samosprávy, sociálnych partnerov, podnikov a občianskej spoločnosti do koordinačných a monitorovacích mechanizmov CUR, ako aj do monitorovacích výborov fondov EÚ. Takéto zapájanie by prispelo tiež k posilneniu inštitúcií a tým aj k podpore plnenia CUR týkajúcich sa mieru, spravodlivosti a silných inštitúcií (CUR č. 16).

Navyše potenciálny prínos vnútroštátnych inštitúcií pre ľudské práva, orgánov pre rovnosť a inštitúcií ombudsmana pri zhromažďovaní a analýze údajov súvisiacich s CUR a základnými právami v prípade ťažko dostupných skupín obyvateľstva zostáva stále z veľkej časti nevyužitý. V spolupráci s národnými štatistickými úradmi a na základe ich každodennej práce, ako aj odborných znalostí a technickej

pomoci agentúry FRA v tejto oblasti by tieto organizácie vedeli v tomto ohľade významne prispieť.

Stanovisko FRA 1.1

Inštitúcie EÚ by mali zabezpečiť, aby každá budúca stratégia EÚ pre udržateľný rast zohľadňovala podľa potreby všetky ciele udržateľného rozvoja a ciele stanovené v globálnom programe Agenda 2030 vrátane cieľa udržateľného rozvoja týkajúceho sa znižovania nerovnosti (CUR č. 10) a cieľa udržateľného rozvoja týkajúceho sa podpory mieru, spravodlivosti a silných inštitúcií (CUR č. 16). Takáto stratégia by mala podporovať uplatňovanie a plnenie cieľov udržateľného rozvoja uznaním úzkych prepojení medzi všetkými 17 CUR a základnými právami, ako je zakotvené v Charte základných práv EÚ. Členské štáty EÚ by pri navrhovaní alebo revízii svojich stratégií udržateľného rozvoja alebo akčných plánov mali prijať podobný prístup.

Stanovisko FRA 1.2

Cyklus politik v rámci európskeho semestra a najmä hodnotenie zo strany Európskej komisie a výsledné odporúčania pre jednotlivé krajiny by mali zohľadňovať globálny program Agenda 2030 a jeho ciele udržateľného rozvoja, ako aj príslušné povinnosti v oblasti ľudských a základných práv zakotvené v Charte základných práv EÚ a v medzinárodnom práve v oblasti ľudských práv. V tejto súvislosti by napríklad odporúčania pre jednotlivé krajiny mohli zahŕňať vo svojich úvahách vzťahy medzi nimi a plnenie konkrétnych cieľov udržateľného rozvoja a dodržiavanie ustanovení charty EÚ.

Stanovisko FRA 1.3

Členské štáty EÚ by mali občiansku spoločnosť zapájať do plnenia cieľov udržateľného rozvoja vo všetkých jej prejavoch a na všetkých jej úrovniach. V tejto súvislosti by ako inšpiratívny príklad mohli zvážiť model platformy Európskej komisie viacerých zainteresovaných strán na vysokej úrovni pre plnenie cieľov udržateľného rozvoja. Mohli by okrem toho zvážiť aj možnosť vyzvať organizácie občianskej spoločnosti, aby sa aktívne zapájali do aktivít súvisiacich s plnením a monitorovaním CUR a tiež aby prijali opatrenia na posilnenie ich postavenia prostredníctvom odbornej prípravy a financovania založenom na konkrétnom pláne ich plnenia.

Stanovisko FRA 1.4

Zákonodarca EÚ by mal prijať novú základnú podmienku vzťahujúcu sa na účinné uplatňovanie a vykonávanie Charty základných práv EÚ, ako je ustanovené v nariadení o spoločných ustanoveniach, ktoré Európska komisia navrhla pre nasledujúci viacročný finančný rámec na obdobie rokov 2021 – 2027. Takouto posilnenou formou podmienenosti by sa zabezpečil ďalší prostriedok na podporu plnenia CUR založeného na právach. Ako prostriedok na podporu ďalšieho plnenia CUR týkajúceho sa mieru, spravodlivosti a silných inštitúcií (CUR č. 16) by inštitúcie EÚ mali pokračovať v diskusii a presadzovať cieľ ochrany rozpočtu Únie v prípade všeobecných nedostatkov v oblasti dodržiavania zásady právneho štátu v členských štátoch.

Stanovisko FRA 1.5

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť aktívnu a zmysuplnú účasť vnútroštátnych inštitúcií pre ľudské práva, orgánov pre rovnosť a inštitúcií ombudsmana v monitorovacích výboroch programov financovaných EÚ a monitorovacích a koordinačných mechanizmoch plnenia CUR. Ako FRA opakovane zdôrazňuje, členské štáty by im v tejto súvislosti mali poskytnúť primerané zdroje a pomoc na účely rozvíjania ich kapacít na vykonávanie týchto úloh.

Stanovisko FRA 1.6

Inštitúcie EÚ a členské štáty by mali zvážiť využívanie všetkých dostupných štatistických údajov a iných dostupných dôkazov o diskriminácii a násilí motivovanom predpojatostou alebo obťažovaním, ako aj údajov o násilí páchanom na ženách na účely doplnenia svojich správ týkajúcich sa príslušných ukazovateľov CUR vrátane údajov a dôkazov poskytovaných agentúrou FRA. Členské štáty by mali zhromažďovať a rozčleňovať údaje relevantné pre plnenie CUR, najmä v súvislosti so zraniteľnými a ťažko dostupnými skupinami obyvateľstva na účely zabezpečenia, aby nikto nezostal opomenutý. V tejto súvislosti by sa mali oboznámiť s údajmi agentúry FRA, aby vedeli určiť, či tieto údaje môžu prispieť k ich národným správam a monitorovaniu a zabezpečeniu rozčlenenia údajov. Členské štáty by mali okrem toho podporovať spoluprácu národných štatistických orgánov s národnými inštitúciami pre ľudské práva, orgánmi pre rovnosť alebo inštitúciami ombudsmana. Členské štáty by mali zvážiť využívanie odbornej technickej pomoci a usmernenia zo strany agentúry FRA v tejto oblasti.

2 Charta základných práv EÚ a jej používanie členskými štátmi

V roku 2018 bola Charta základných práv Európskej únie už deviatym rokom v platnosti ako právne záväzná listina práv EÚ. Dopĺňa vnútroštátne ústavné a medzinárodné nástroje týkajúce sa ľudských práv a najmä Európsky dohovor o ľudských právach (EDLP). Rovnako ako aj v predchádzajúcich rokoch úloha a využívanie charty na vnútroštátnej úrovni boli stále nevyhranené. Vnútroštátne sudy chartu používali. Navzdory tomu, že mnohé odkazy na chartu boli len zbežné, viaceré rozhodnutia súdov poukazujú na to, že charta môže poskytnúť pridanú hodnotu a mať významný vplyv. Vo viacerých členských štátoch sa charta používala aj na posúdenie vplyvu a legislatívne kontrolné postupy. Ani zďaleka sa to však nedialo systematicky a podľa všetkého šlo skôr o výnimku a nie pravidlo. Okrem toho sa javilo, že vládne politiky zamerané na podporu uplatňovania charty predstavovali stále veľmi zriedkavé výnimky, aj keď článok 51 charty stanovuje pre štáty povinnosť aktívne „podporovať“ uplatňovanie jej ustanovení. Desiate výročie charty v roku 2019 je príležitosťou na zvýšenie politickej podpory do rozvíjania potenciálu charty.

Charta základných práv EÚ nadobudla účinnosť len pred deviatimi rokmi. Členské štáty EÚ majú povinnosť rešpektovať práva charty a „podporujú ich uplatňovanie v súlade so svojimi príslušnými právomocami“ (článok 51 charty). Z dostupných dôkazov a konzultácií agentúry FRA však vyplýva, že vnútroštátne politiky na podporu informovanosti a uplatňovania charty sú nedostatočné. Pri uplatňovaní charty ústrednú úlohu zohrávajú odborníci pracujúci v oblasti práva – vrátane orgánov štátnej správy, súdnictva a národných parlamentov. Aj keď súdnictvo chartu používa, v iných odvetviach verejnej správy je podľa všetkého menej známa. Na základe dôkazov zhromaždených v tejto správe a v súlade so stanoviskom č. 4/2018 „Výzvy a príležitosti pre uplatňovanie Charty základných práv“ FRA formuluje tieto stanoviská.

Stanovisko FRA 2.1

Členské štáty EÚ by mali spustiť iniciatívy a politiky zamerané na podporu informovanosti a uplatňovania charty na vnútroštátnej úrovni, aby charta mohla zohrávať významnú úlohu všade, kde sa uplatňuje. Takéto iniciatívy a politiky by mali byť založené na dôkazoch, v ideálnom prípade by mali vychádzať z pravidelného hodnotenia využívania charty a informovanosti o nej na vnútroštátnej scéne.

Konkrétnejšie, členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa ciele modulov odbornej prípravy založené na potrebách pravidelne poskytovali sudcom vnútroštátnych súdov a iným odborníkom pracujúcim v oblasti práva spôsobom, ktorý uspokojuje požiadavky a zaručuje ich akceptáciu.

Stanovisko FRA 2.2

Členské štáty EÚ by sa mali snažiť sledovať skutočné používanie charty vo vnútroštátnej judikatúre a legislatívnych a regulačných postupoch s cieľom identifikovať nedostatky a konkrétne potreby v záujme lepšieho uplatňovania charty na vnútroštátnej úrovni. Členské štáty EÚ by mali napríklad preskúmať svoje vnútroštátne procesné pravidlá týkajúce sa právneho preskúmania a posúdenia vplyvu návrhov zákonov z hľadiska charty. Takéto postupy by mali výslovne odkazovať na chartu, rovnako ako aj na vnútroštátne nástroje v oblasti ľudských práv, aby sa minimalizovalo riziko nezohľadňovania charty.

3 Rovnosť a nediskriminácia

Čo sa týka právnych a politických nástrojov EÚ na podporu rovnosti a nediskriminácie, pokrok, ktorý sa dosiahol v roku 2018, bol nerovnomerný. Aj keď Rada EÚ ešte stále neprijala navrhovanú smernicu o rovnakom zaobchádzaní po 10 rokoch rokovanií, Európska komisia navrhla finančné nástroje EÚ v kontexte nového viacročného finančného rámca EÚ, ktorý podporuje antidiskriminačné politiky na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni. Komisia vydala aj odporúčanie týkajúce sa noriem pre orgány pre rovnosť, ktoré poskytuje užitočné usmernenie k posilneniu ochrany pred diskrimináciou. EÚ pokračovala v spolupráci s členskými štátmi s cieľom podporiť ich úsilie zamerané na dosiahnutie pokroku v oblasti rovnosti lesbických, gejev, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb (LGBTI) a niektoré členské štáty zaviedli na tento účel právne a politické opatrenia. Zákaz náboženského oblečenia a symbolov stále vyvolával polemiky. Medzičasom EÚ a členské štáty podnikli rôzne kroky na posilnenie zhromažďovania a využívania údajov o rovnosti a rad štúdií a prieskumov uverejnených v roku 2018 poskytol dôkazy o rozsahu a formách diskriminácie, ktorú ľudia v EÚ zažívajú.

Aktuálny právny rámec EÚ poskytuje v kľúčových oblastiach života komplexnú ochranu pred diskrimináciou z dôvodu rodu a rasového alebo etnického pôvodu. V súčasnosti však poskytuje ochranu pred diskrimináciou z dôvodu náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku a sexuálnej orientácie len v oblasti zamestnania a povolania. Do konca roka 2018 Rada EÚ ani po 10 rokoch rokovanií stále neprijala smernicu o rovnakom zaobchádzaní, ktorou by sa táto ochrana rozšírila na oblasť vzdelávania, sociálnej ochrany a prístupu k tovarom a službám a ich poskytovaniu vrátane bývania. To znamená, že právne predpisy EÚ chránia jednotlivca pred diskrimináciou napríklad v oblasti bývania, ak ide o rasovú alebo etnickú diskrimináciu, avšak nechránia ho, ak ide o diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie alebo z iných dôvodov. V rámci EÚ tak vzniká umelá hierarchia dôvodov, pričom niektoré z nich sú viac chránené ako iné.

V článku 21 Charty základných práv Európskej únie sa zakazuje diskriminácia z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka, náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmysľania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. V článku 19 Zmluvy o fungovaní Európskej únie sa stanovuje, že Rada môže jednomyselne v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom a po súhlase Európskeho parlamentu prijať vhodné opatrenia na boj proti diskriminácii založenej na pohlaví, rasovom alebo etnickom pôvode, náboženstve alebo viere, postihnutí, veku alebo sexuálnej orientácii.

Stanovisko FRA 3.1

Vzhľadom na presvedčivé dôkazy o diskriminácii z rôznych dôvodov v takých oblastiach ako vzdelávanie, sociálna ochrana a prístup k tovarom a službám vrátane bývania by zákonodarcia EÚ mal zvýšiť úsilie zamerané na prijatie smernice o rovnakom zaobchádzaní. Zabezpečilo by sa tým, aby právne predpisy EÚ poskytovali komplexnú ochranu pred diskrimináciou v kľúčových oblastiach života vrátane diskriminácie z takých dôvodov ako náboženstvo alebo viera, zdravotné postihnutie, vek a sexuálna orientácia.

Zistenia z prieskumov agentúry FRA a rôzne vnútroštátne štúdie uverejnené v roku 2018 potvrdzujú, že diskriminácia a nerovnosti z rozličných dôvodov sú stále realitou každodenného života v rámci EÚ. Z týchto zistení tiež vyplýva, že osoby, ktoré čelia diskriminácii, ju len zriedka oznamujú. Najčastejším uvádzaným dôvodom pre neoznámenie je presvedčenie, že by sa aj tak nič nezmenilo.

Vzhľadom na tieto dôkazy možno konštatovať, že v smernici o rasovej rovnosti, ako aj v smernici o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní sa v ustanoveniach týkajúcich sa pozitívnej diskriminácie stanovuje, že v záujme zabezpečenia úplnej rovnosti v praxi zásada rovnakého zaobchádzania nebráni žiadnemu členskému štátu, aby zachoval alebo prijal osobitné opatrenia na prevenciu alebo

kompenzáciu nevýhod spojených s niektorým z chránených dôvodov.

Zriadenie orgánov na podporu rovnakého zaobchádzania je ustanovené aj v smernici o rasovej rovnosti a smerniciach v oblasti rodovej rovnosti. Úlohou týchto orgánov je poskytovať pomoc obeť diskriminácie, vykonávať výskum týkajúci sa diskriminácie a predkladať odporúčania o spôsobe riešenia diskriminácie. Takéto orgány pre rovnosť zriadili všetky členské štáty EÚ. V niektorých správach o krajine publikovaných v roku 2018 Európskou komisiou proti rasizmu a intolerancii (ECRI) a Výborom na odstránenie rasovej diskriminácie (CERD) však boli vyjadrené obavy týkajúce sa účinnosti, nezávislosti a primeranosti ľudských, finančných a technických zdrojov monitorovaných orgánov pre rovnosť.

V odporúčaní Európskej komisie týkajúcom sa noriem pre orgány pre rovnosť a v revidovanom všeobecnom politickom odporúčaní č. 2 sa poskytuje komplexné usmernenie k tomu ako posilniť mandáty, štruktúry a prostriedky orgánov pre rovnosť s cieľom zvýšiť ich účinnosť.

Stanovisko FRA 3.2

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby orgány pre rovnosť mohli účinne a nezávisle plniť úlohy, ktorými boli poverené na základe právnych predpisov EÚ o nediskriminácii. To znamená zabezpečiť, aby orgánom pre rovnosť boli pridelené dostatočné ľudské, finančné a technické zdroje. Členské štáty by mali pri tom náležite zohľadniť odporúčanie Európskej komisie týkajúce sa noriem pre orgány pre rovnosť, ako aj revidované všeobecné politické odporúčanie č. 2.

Stanovisko FRA 3.3

V súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania a so smernicami EÚ o rovnosti by členské štáty EÚ mali zvážiť zavedenie opatrení na prevenciu alebo kompenzáciu nevýhod spojených s akýmkoľvek z chránených dôvodov. Takéto nevýhody by sa mohli identifikovať na základe analýzy údajov o skúsenostiach s diskrimináciou v kľúčových oblastiach života, ktoré by sa mali v EÚ zhromažďovať systematicky.

Európska komisia predložila svoju druhú výročnú správu týkajúcu sa zoznamu opatrení na dosiahnutie pokroku v oblasti rodovej rovnosti LGBTI osôb a potvrdila svoje odhodlanie úspešne uplatňovať

tento zoznam. Komisia prostredníctvom viacerých skupín na vysokej úrovni a pracovných skupín podporuje členské štáty v ich úsilí o dosiahnutie pokroku v oblasti rovnosti LGBTI osôb.

Európsky parlament vyzval Komisiu, aby prijala opatrenia na zabezpečenie, aby LGBTI osoby a ich rodiny mohli uplatňovať svoje právo na voľný pohyb a aby im boli poskytnuté jasné a dostupné informácie o uznávaní cezhraničných práv pre LGBTI osoby a ich rodiny v EÚ.

Viaceré členské štáty tiež prijali opatrenia na podporu rovnosti LGBTI osôb a v priebehu roka zavádzali príslušné právne zmeny a politické opatrenia, ktoré zahŕňali postavenie rodín rovnakého pohlavia; zjednodušené postupy pre zmenu pohlavia na základe sebaurčenia a zastavenie zbytočných chirurgických zákrokov na intersexuálnych deťoch. Vo viacerých členských štátoch sudy pripravili cestu pre legislatívny vývoj alebo zabezpečili ich riadne presadzovanie.

Stanovisko FRA 3.4

Členským štátom EÚ sa odporúča, aby pokračovali v prijímaní a realizovaní konkrétnych opatrení na zabezpečenie, aby lesby, gejovia, bisexuálne, transrodové a intersexuálne osoby (LGBTI) mohli v plnej miere požívať všetky svoje základné práva dostupné podľa práva EÚ a vnútroštátneho práva. V rámci toho sa členské štáty vyzývajú, aby používali zoznam opatrení na podporu rovnosti LGBTI osôb, ktorý uverejnila Európska komisia na účely usmernenia ich úsilia.

Rovnako ako v predchádzajúcich rokoch obmedzenia týkajúce sa náboženských odevov a symbolov v práci alebo vo verejných priestoroch aj v roku 2018 formovali diskusie v EÚ. Aj keď väčšina členských štátov EÚ takéto právne predpisy odôvodňuje so zámerom zachovať neutralitu, alebo ako spôsob, ako uľahčiť sociálnu interakciu a koexistenciu, rovnováha medzi slobodou náboženstva alebo viery a inými legitímnymi cieľmi sledovanými v demokratickej spoločnosti sa ešte stále dá len ťažko dosiahnuť. Tieto obmedzenia sa týkajú najmä moslimských žien. Presadzovanie týchto právnych predpisov je mimoriadne náročné v oblastiach, v ktorých nie je jasne vymedzená hranica medzi verejnou a súkromnou sférou a spôsob, akým sudy riešia prípady diskriminácie v tomto kontexte, nie je v rámci EÚ jednotný.

V článku 10 Charty základných práv EÚ sa každému zaručuje právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania. Toto právo zahŕňa

slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo vieru, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo vieru bohoslužbou, vyučováním, vykonávaním úkonov a zachovávaním obradov buď sám, alebo spoločne s inými. Článkom 21 Charty základných práv EÚ sa zakazuje akákoľvek diskriminácia z dôvodu náboženstva alebo viery.

Stanovisko FRA 3.5

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby všetky právne obmedzenia týkajúce sa symbolov alebo odevov súvisiacich s náboženstvom boli v úplnom súlade s medzinárodným právom v oblasti ľudských práv vrátane príslušnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. V každom legislatívnom alebo administratívnom návrhu, pri ktorom existuje riziko obmedzenia slobody prejavu náboženstva alebo viery, by malo byť zahrnuté hľadisko základných práv a dodržiavania zásad zákonnosti, nevyhnutnosti a primeranosti v plnom rozsahu.

Údaje o rovnosti, ktoré sa chápu ako akékoľvek informácie, ktoré sú užitočné na opis a analýzu stavu rovnosti, sú nevyhnutné na účely informovania politik v oblasti nediskriminácie založených na dôkazoch, monitorovania trendov a na posúdenie vykonávania antidiskriminačných právnych predpisov. Okrem toho podľa smernice o rasovej rovnosti a smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní musia členské štáty EÚ každých päť rokov oznámiť všetky informácie, ktoré Komisia potrebuje na vypracovanie správy pre Európsky parlament a Radu o uplatňovaní týchto smerníc. Ďalšie oznámenie sa predkladá v roku 2020.

Podskupina pre údaje o rovnosti zriadená v rámci Skupiny EÚ na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť zistila viaceré spoločné problémy, ktoré ovplyvňujú dostupnosť a kvalitu údajov o rovnosti v členských štátoch, napríklad chýbajúci koordinovaný prístup k zhromažďovaniu a využívaniu údajov o rovnosti, neúplná identifikácia skupín obyvateľstva, ktorým hrozí diskriminácia z dôvodu prílišného spoliehania sa na zástupcov a nedostatočné konzultácie s príslušnými zainteresovanými stranami pri navrhovaní a vykonávaní zberu údajov. Podskupina pripravila 11 usmernení týkajúcich sa zlepšenia zhromažďovania a používania údajov o rovnosti, ktoré ponúkajú konkrétne usmernenie na riešenie týchto výziev na vnútroštátnej úrovni. Aj keď usmernenia sú určené členským štátom, mohli by sa obdobne uplatňovať aj v rámci inštitúcií a orgánov EÚ na účely posilnenia monitorovania rozmanitosti.

Stanovisko FRA 3.6

Členské štáty EÚ by mali prijať koordinovaný prístup k zhromažďovaniu údajov o rovnosti a mali by zabezpečiť spoľahlivé, platné a porovnateľné údaje o rovnosti rozčlenené podľa chránených charakteristík na základe sebaidentifikácie a v súlade so zásadami a zárukami stanovenými vo všeobecnom nariadení o ochrane údajov. Členské štáty by pritom mali náležite zohľadniť usmernenia týkajúce sa zlepšenia zhromažďovania a používania údajov o rovnosti, ktoré prijala Skupina EÚ na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť. Ako ďalší krok by inštitúcie a orgány EÚ mali zvážiť uplatňovanie týchto usmernení v rámci svojich vlastných štruktúr.

4 Rasizmus, xenofóbia a súvisiaca neznášanlivosť

Ako vyplýva zo zistení z prieskumu agentúry FRA z roku 2018 a správ orgánov, osemnásť rokov po prijatí smernice o rasovej rovnosti a 10 rokov po prijatí rámcového rozhodnutia o rasizme a xenofóbii príslušníci menšín a prisťahovalci stále čelia v rámci EÚ rozsiahlemu obťažovaniu, štrukturálnej diskriminácii, zakoreneným predsudkom a diskriminačnému etnickému profilovaniu. Viaceré členské štáty ešte stále netransponovali do vnútroštátneho práva správne a v plnom rozsahu rámcové rozhodnutie o rasizme a xenofóbii. V roku 2018 len 15 členských štátov zaviedlo akčné plány a stratégie zamerané na boj proti rasizmu a etnickej diskriminácii.

V článku 4 písm. a) Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ICERD) sa štátom, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, ukladá povinnosť vyhlásiť podnecovanie k rasovej diskriminácii a násilné činy páchané na akejkoľvek rase alebo skupine osôb za trestné činy stíhateľné podľa zákona. V článku 1 rámcového rozhodnutia o rasizme a xenofóbii sú uvedené opatrenia, ktoré členské štáty majú prijať na potrestanie úmyselného rasistického a xenofóbneho správania. V článku 4 sa ďalej vyžaduje, aby sa motivácia založená na predpojatosti považovala za príťažujúcu okolnosť, alebo aby súdy mohli brať takúto motiváciu do úvahy pri určovaní trestov. V smernici o právach obetí sa vyžaduje, aby sa uskutočnilo individuálne posúdenie obetí trestných činov z nenávisťi s cieľom identifikovať ich potreby osobitnej podpory a ochrany (článok 22). Uplatňovanie právnych predpisov EÚ zahŕňa aj zabezpečenie identifikovania obetí trestných činov z nenávisťi a zaznamenávania oznámení o rasovej motivácii.

Údaje z prieskumu agentúry FRA boli aj v roku 2018 hlavným zdrojom pri objasňovaní výskytu a foriem viktimizácie v súvislosti s trestnými činmi nenávisťi v mnohých členských štátoch EÚ a v rámci EÚ. Rasistické obťažovanie a násilie sa v EÚ bežne vyskytuje, v oficiálnych štatistikách sa však tieto javy neobjavujú a členské štáty nemajú dostatočné nástroje a zručnosti na riadne a systematické zaznamenávanie trestných činov z nenávisťi. V prieskumoch agentúry FRA z roku 2018 týkajúcom sa viktimizácie osôb afrického pôvodu, ako aj Židov sa oba tieto javy potvrdili.

Stanovisko FRA 4.1

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby každý údajný trestný čin z nenávisťi vrátane nezákonných foriem nenávisťného prejavu, bol efektívne zaznamenaný, vyšetrený, trestne stíhaný

a riešený na súde. Musí to prebehnúť v súlade s platnými vnútroštátnymi právnymi predpismi, právnymi predpismi EÚ, ako aj v súlade s európskym a medzinárodným právom v oblasti ľudských práv.

Členské štáty EÚ by mali vyvinúť ďalšie úsilie v záujme systematického zaznamenávania, zhromažďovania a každoročného zverejňovania údajov o trestných činoch z nenávisťi, aby mohli v rámci reakcie na tento jav pripraviť účinné právne a politické opatrenia založené na dôkazoch. Všetky údaje by sa mali zhromažďovať v súlade s vnútroštátnymi právnymi rámcami a právnymi predpismi EÚ o ochrane osobných údajov.

V článku 10 smernice o rasovej rovnosti sa zdôrazňuje význam šírenia informácií s cieľom zabezpečiť, aby dotknuté osoby poznali svoje právo na rovnaké zaobchádzanie. Okrem toho v článku 13 smernice sa stanovuje povinnosť ustanoviť vnútroštátne orgány na podporu rovnakého zaobchádzania. Úlohou týchto orgánov je poskytovať pomoc obetiam diskriminácie, vykonávať výskum o diskriminácii a poskytovať odporúčania k riešeniu diskriminácie. Príslušníci etnických menšín sú však veľmi málo informovaní o orgánoch pre rovnosť a prípady diskriminácie sa zväčša neoznamujú, ako vyplýva z dôkazov zhromaždených agentúrou FRA.

Stanovisko FRA 4.2

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby orgány pre rovnosť mohli plniť svoje úlohy, ktorými sú poverené na základe smernice o rasovej rovnosti, tým, že ich budú podporovať pri zvyšovaní informovanosti verejnosti o ich existencii, platných antidiskriminačných pravidlách, ako

aj o spôsoboch, ako sa domáhať nápravy. Toto môže prispieť k posilneniu úlohy orgánov pre rovnosť zameranej na uláhčenie oznamovania zo strany obetí etnickej a rasovej diskriminácie.

V roku 2018 len 15 členských štátov EÚ malo zavedené osobitné národné akčné plány na boj proti rasovej diskriminácii, rasizmu alebo xenofóbii. V rámci Durbanského vyhlásenia a akčného programu OSN prijatého na Svetovej konferencii proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti sa zdôrazňuje, že primárna zodpovednosť za boj proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti je na strane štátov. Skupina EÚ na vysokej úrovni pre boj proti rasizmu, xenofóbii a iným formám neznášanlivosti poskytuje členským štátom fórum, v rámci ktorého si môžu vymieňať postupy na zaistenie úspešnej realizácie takýchto akčných plánov.

Stanovisko FRA 4.3

Členské štáty EÚ by mali vypracovať špecializované národné akčné plány na boj proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti. V tomto ohľade by členské štáty EÚ mohli vychádzať z podrobného a praktického usmernenia Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva, ktoré sa týka spôsobu vypracúvania takýchto plánov. Podľa tohto usmernenia by v takýchto akčných plánoch mali byť stanovené ciele a opatrenia, určené zodpovedné štátne orgány, stanovené cieľové dátumy, zahrnuté ukazovatele výkonnosti a mali by byť ustanovené mechanizmy monitorovania a hodnotenia.

Realizácia takýchto plánov by poskytla členským štátom EÚ účinné prostriedky na zabezpečenie splnenia povinností, ktoré im ukladá smernica o rasovej rovnosti a rámcové rozhodnutie o boji proti rasizmu a xenofóbii.

Príslušníci etnických menšín stále čelia diskriminačnému etnickému profilovaniu zo strany polície, ako potvrdzuje prieskum EÚ-MIDIS II a zistenia z výskumu vo viacerých členských štátoch. Takéto profilovanie môže narušiť ich dôveru v presadzovanie práva. Takýto postup odporuje zásadám dohovoru ICERD a ďalším medzinárodným normám vrátane tých, ktoré sú zakotvené v Európskom dohovore o ľudských právach a príslušnej judikatúre ESLP, ako aj v Charte základných práv Európskej únie a smernici o rasovej rovnosti.

Stanovisko FRA 4.4

Členské štáty EÚ by mali vypracovať konkrétne, praktické usmernenie na okamžité použitie na zabezpečenie, aby príslušníci polície nevykonávali pri plnení svojich povinností diskriminačné etnické profilovanie. Ako je uvedené v príručke agentúry FRA o predchádzaní nezákonnému profilovaniu, takéto usmernenie by mali vydávať orgány presadzovania práva alebo by malo byť zahrnuté do štandardných pracovných postupov polície alebo do kódexov správania pre príslušníkov polície. Členské štáty by pracovníkov prvého kontaktu v orgánoch presadzovania práva mali systematicky informovať o takomto usmernení.

5 Integrácia Rómov

Rómovia stále čelia diskriminácii z dôvodu ich etnickej príslušnosti v prístupe k vzdelávaniu, zamestnaniu, zdravotnej starostlivosti a bývaniu. Správy o diskriminácii a trestných činoch z nenávisťi pokračovali aj v roku 2018, čo potvrdzuje, že protirómske postoje sú stále významnou prekážkou začlenenia Rómov. V sociálnej a hospodárskej situácii Rómov v rámci EÚ došlo len k malej zmene, ako vyplýva z údajov agentúry FRA. Toto oslabuje úsilie EÚ a členských štátov zamerané na dosiahnutie cieľov udržateľného rozvoja, najmä cieľa č. 10, čo sa týka znižovania nerovnosti v rámci krajín, a konkrétnejšie cieľa č. 10.3, ktorým je zabezpečiť rovnosť príležitostí a znížiť nerovnosti vo výsledkoch. Vo vydaní monitorovacej správy Eurostatu z roku 2018 o pokroku pri dosahovaní CUR v EÚ sa neuvádza žiadny odkaz na výsledky začleňovania Rómov ani na príslušné údaje poskytnuté agentúrou FRA napriek vysokej relevantnosti monitorovania mnohých cieľov osobitne zameraných na Rómov (najmä ciele 1, 4, 6 a 8). Takéto monitorovanie by malo explicitnú relevantnosť z politického hľadiska vzhľadom na existenciu rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov od roku 2011 a súvisiace odporúčanie Rady z roku 2013.

V rámci EÚ stále nie sú systematicky zavedené konkrétne opatrenia na riešenie protirómskych postojov a rozsiahlej diskriminácie Rómov a ani nie sú kľúčovou prioritou vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov a súvisiacich politík na európskej, vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni. Diskriminácia ako osobitná priorita sa rieši v niektorých vnútroštátnych stratégiách integrácie Rómov. V mnohých vnútroštátnych stratégiách členských štátov zameraných na integráciu Rómov sa protirómske postoje vôbec nespomínajú. V záujme posilnenia procesov sociálneho začlenenia a zlepšenia výsledkov integrácie je potrebné posilniť úsilie zamerané na konkrétnejšie a systematické riešenie diskriminácie a neznášanlivosti voči Rómom.

Stanovisko FRA 5.1

Členské štáty EÚ by mali preskúmať svoje vnútroštátne stratégie integrácie Rómov a uznať protirómske postoje za formu rasizmu, ktorá môže viesť k formám štrukturálnej diskriminácie. Vo vnútroštátnych stratégiách integrácie Rómov by malo byť špecifikované, ktoré z ich všeobecných antidiskriminačných opatrení riešia protirómske postoje a akým spôsobom. Osobitné opatrenia by sa mali týkať nielen Rómov, napríklad prostredníctvom kampaní na zvyšovanie informovanosti o právach alebo uláhaním prístupu k právnym prostriedkom nápravy, ale aj širokej verejnosti, napríklad prostredníctvom zvyšovania informovanosti o historickej diskriminácii, segregácii a prenasledovaní Rómov.

Ako vyplýva z údajov agentúry FRA veľmi málo Rómov, ktorí čelia obťažovaniu a násilium z nenávisťi, informuje o týchto incidentoch nejakú organizáciu vrátane polície. Opatrenia na presadzovanie antidiskriminačných právnych predpisov EÚ v súvislosti s Rómami boli aj v roku 2018 nedostatočné. V oblasti zlepšovania a presadzovania právnych predpisov, ktoré zakazujú diskrimináciu Rómov, pretrvávajú veľké výzvy. K najvýznamnejším patrí nedostatok dôvery v inštitúcie zo strany Rómov a nedostatočné chápanie problémov, ktorým čelia Rómovia, zo strany inštitúcií. Problémom zostáva aj absencia pravidelného monitorovania diskriminácie a oznamovania trestných činov z nenávisťi na vnútroštátnej úrovni, keďže rozsah protirómskych postojov a diskriminácie sa ťažko dá zachytiť bez údajov alebo dôkazov. V členských štátoch EÚ sa dali identifikovať len niektoré príklady oznamovania incidentov a zhromažďovania údajov o protirómskych postojoch.

Stanovisko FRA 5.2

V záujme riešenia obmedzeného oznamovania diskriminácie a protirómskych postojov orgánom by členské štáty EÚ mali zabezpečiť, aby orgány presadzovania práva spolupracovali s orgánmi pre rovnosť, ako aj s ombudsmanmi a vnútroštátnymi inštitúciami pre ľudské práva. Toto by pomohlo pri príprave opatrení na podporu prostredia, v ktorom by Rómovia rovnako, ako ktokoľvek iný, pocítovali dôveru, pokiaľ ide o oznamovanie prípadov diskriminačného zaobchádzania vrátane diskriminačného etnického profilovania, s vedomím, že príslušné orgány

budú brať ich sťažnosti vážne a budú ich riešiť. Takéto opatrenia by mohli zahŕňať napríklad postupy na poverenie tretích strán oznamovaním, na ktorých sa podieľajú organizácie občianskej spoločnosti s orgánmi presadzovania práva s cieľom uláhčiť oznamovanie trestných činov z nenávisti a diskrimináciu.

V roku 2018 inštitúcie EÚ a rómska občianska spoločnosť pokračovali v zdôrazňovaní významu zmysluplného zapájania Rómov, najmä na miestnej úrovni, na účely účinnejšieho vykonávania politik začleňovania a dosahovania udržateľných výsledkov, ako sa vyžaduje v globálnom programe Agenda 2030. Európska komisia vo svojom „Hodnotení rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020“ poukázala na význam ich zapájania v rámci komunit, pričom zdôraznila aj to, že zapájanie Rómov môže pomôcť identifikovať priority financovania. Dôležité je, že zistenia z hodnotenia sú v súlade s výskumom agentúry FRA na miestnej úrovni, v ktorom sa zdôrazňuje, že interakcie a zapájanie sa na úrovni komunit môžu byť dôležitým nástrojom na umožnenie pozitívnejších vzťahov v rámci komunit, zmiernenie možného napätia medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom

a v konečnom dôsledku na boj proti protirómskym postojom tým, že budú prispievať k prekonávaniu stereotypov a eliminácii diskriminačného správania. Takáto angažovanosť na úrovni komunit môže na základe zohľadňovania priorít miestnych komunit zvýšiť účinnosť európskych štrukturálnych a investičných fondov a môže prispieť k skutočne inkluzívnemu postupu ich čerpania.

Stanovisko FRA 5.3

Členské štáty EÚ by mali preskúmať svoje vnútroštátne stratégie integrácie Rómov alebo integrované súbory politických opatrení na podporu participatívneho prístupu k navrhovaniu, vykonávaniu a monitorovaniu opatrení v oblasti začleňovania Rómov, najmä na miestnej úrovni, a mali by podporovať snahy vedené komunitou. Na podporu a uláhčenie zapájania sa Rómov a realizácie integračných projektov vedených komunitou by sa mali využívať Európske štrukturálne fondy a investičné fondy a iné zdroje financovania. Budúce partnerské dohody pre novú generáciu fondov EÚ by mali výslovne zahŕňať zapájanie Rómov do navrhovania, vykonávania a monitorovania príslušných investícií v oblasti začleňovania Rómov na miestnej úrovni.

6 Azyl, víza, migrácia, hranice a integrácia

Hoci celkový počet vysídlených osôb ostáva vysoký, príchod migrantov do Európskej únie (EÚ) naďalej klesá. Aj v roku 2018 sa mnohé pokusy o prechod cez Stredozemné more skončili fatálne s približne 2 299 úmrtiami. Tvrdenia o vyhostení alebo vrátení a o zlom zaobchádzaní s migrantmi a utečencami zo strany polície pretrvávali. Európski lídri v júni vyzvali ku komplexnému prístupu k migrácii so silným dôrazom na zastavenie neregulárnej migrácie vrátane neoprávnených presunov v rámci EÚ. Zaviedli a zdokonalili sa rôzne rozsiahle informačné systémy a väčšina z nich zahŕňa spracovanie biometrických údajov. Napriek rozmanitým prekážkam však pokročila integrácia utečencov, ktorí prišli v rokoch 2015 – 2016.

V článkoch 18 a 19 Charty základných práv EÚ je zaručené právo na azyl a zakazuje sa vyhostenie alebo vrátenie. Článok 6 zahŕňa právo na slobodu a bezpečnosť. Podľa medzinárodného morského práva sa ľudia zachránení na mori musia dostať na bezpečné miesto. „Bezpečnosť“ znamená aj ochranu pred prenasledovaním alebo inou vážnou ujmom. V roku 2018 v dôsledku sporov medzi členskými štátmi EÚ o tom, kde by mali zakotviť záchranné člny, boli migranti nútení čakať na mori celé dni a niekedy aj týždne. Niektoré členské štáty pokračovali v udržiavaní zariadení na svojich hraniciach, v ktorých sú žiadatelia o azyl zadržávaní, pokým orgány preskúmajú ich žiadosti o azyl. Počet prípadov porušenia zásady zákazu vyhostenia alebo vrátenia sa medzičasom zvýšil, ako aj správy o policajnom násilí na hraniciach.

Stanovisko FRA 6.1

EÚ a jej členské štáty by mali spolupracovať s príslušnými medzinárodnými organizáciami a tretími krajinami na zaistení bezpečného, rýchleho a predvídateľného vylodenia migrantov a utečencov zachránených na mori v súlade so zásadou zákazu vyhostenia alebo vrátenia. Všetky centrá na spracovanie žiadostí o azyl zriadené v rámci EÚ musia v plnej miere konať v súlade s právom na slobodu a bezpečnosť stanovenými v článku 6 charty a primeranými zárukami na zabezpečenie spravodlivého konania o azyle a konania o návrate. Členské štáty EÚ by mali posilniť preventívne opatrenia proti zneužívaniu prostredníctvom presadzovania práva a mali by účinne vyšetriť všetky vierohodné tvrdenia orgánov presadzovania práva na hraniciach.

V predchádzajúcej správe o základných právach FRA vyjadrila vážne znepokojenie nad zastrešovaním humanitárnych pracovníkov a dobrovoľníkov, ktorí podporujú migrantov v neregulárnej situácii. Proti takýmto praktikám sa okrem iných aktérov vyjadrili aj viaceré vnútroštátne inštitúcie pre ľudské práva a uviedli, že majú negatívny vplyv na prácu mimovládnych organizácií. Tento trend zameraný na záchranné plavidlá nasadené občianskou spoločnosťou v Stredozemí, ako aj na dobrovoľníkov a mimovládne organizácie pôsobiace v EÚ pokračoval aj v roku 2018.

Stanovisko FRA 6.2

Členské štáty EÚ by mali zabrániť činnostiam, ktoré priamo alebo nepriamo odrádzajú od humanitárnej pomoci, ktorá pomáha migrantom a utečencom v núdzi, a mali by sa riadiť príslušnými odporúčaniami vydanými vnútroštátnymi inštitúciami pre ľudské práva. Členské štáty EÚ by mali okrem toho odstrániť obmedzenia uložené organizáciám občianskej spoločnosti, ktoré nasadzujú záchranné plavidlá v Stredozemnom mori.

EÚ plánuje celounijné uchovávanie osobných údajov – vrátane biometrických údajov – všetkých cudzincov vo vízovom informačnom systéme. K tomu patria aj údaje držiteľov povolení na dlhodobý pobyt. Ich údaje sú v súčasnosti uchovávané len na vnútroštátnej úrovni v členských štátoch, v ktorých žijú. Uchovávanie v celounijnom systéme osobných údajov štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí majú silné väzby na EÚ, znamená zaobchádzať s nimi ako so štátnymi príslušníkmi tretích krajín, ktorí prichádzajú do EÚ len dočasne, napríklad na účely turistiky, štúdia alebo podnikania. Toto je v rozpore s myšlienkou

inkluzívnej spoločnosti, ktorá pomáha skutočnému začleňovaniu štátnych príslušníkov tretích krajín žijúcich v EÚ. Život mnohých držiteľov povolení na pobyt je sústredený v EÚ, kde majú trvalý pobyt.

Stanovisko FRA 6.3

Pokiaľ ide o vo vízový informačný systém, EÚ by sa mala vyhýbať celounijnému spracúvaniu osobných údajov držiteľov povolení na pobyt, ktorých život je sústredený v EÚ. Ich údaje by sa mali spracúvať vo vnútroštátnych systémoch podobným spôsobom ako v prípade občanov EÚ.

Približne sedem z desiatich Európanov považuje integráciu migrantov vrátane osôb, ktorým sa poskytla medzinárodná ochrana, za potrebnú investíciu z dlhodobého hľadiska tak pre dotknutých jednotlivcov, ako aj pre prijímajúcu krajinu. V období rokov 2015 až 2017 bola medzinárodná ochrana poskytnutá viac než 1,4 miliónu osôb v 28 členských

štátoch EÚ. Osoby, ktorým bola poskytnutá medzinárodná ochrana, sú oprávnené požívať súbor práv stanovený v Dohovore o právnom postavení utečencov z roku 1951 (dohovor z roku 1951), ktorý je zakotvený v primárnom aj sekundárnom práve EÚ. Podľa výskumu agentúry FRA v šiestich členských štátoch zdĺhavé postupy získavania povolení na pobyt sťažili utečencom prístup k vzdelávaniu a zamestnaniu, negatívne vplývali na ich duševné zdravie a môžu prispieť k prehĺbeniu ich zraniteľnosti voči vykorisťovaniu a trestnej činnosti. Z dôkazov agentúry FRA vyplýva tiež, že utečenci po získaní medzinárodnej ochrany čelia riziku bezdomovectva.

Stanovisko FRA 6.4

Členské štáty EÚ by mali posilniť svoje úsilie na zabezpečenie, aby osoby, ktorým bola poskytnutá medzinárodná ochrana, v plnej miere využívali práva, na ktoré sú oprávnené podľa dohovoru z roku 1951, medzinárodného práva v oblasti ľudských práv a príslušných právnych predpisov EÚ s cieľom podporiť ich úspešnú integráciu do hostiteľskej spoločnosti.

7 Informačná spoločnosť, súkromie a ochrana osobných údajov

V roku 2018 správy o rozsiahlom porušovaní osobných údajov vyvolali obavy a prispeli k zvýšeniu informovanosti o potrebe prísnych záruk na ochranu súkromia a údajov. Upozornili na význam úsilia zákonodarcov v tejto oblasti, napríklad na všeobecné nariadenie o ochrane údajov (GDPR), ktoré nadobudlo účinnosť v máji, ako aj na kľúčovú úlohu oznamovateľov a občianskej spoločnosti. Rada Európy medzičasom poskytla na podpísanie Pozmeňujúci protokol pre modernizovaný dohovor č. 108 a pokračovalo globálne rozšírenie dohovoru č. 108, ktorý do konca roka 2018 dosiahol počet 53 zmluvných strán. Obe texty poskytujú jednotlivcom posilnený právny rámec na ochranu ich práv na súkromie a na ochranu osobných údajov. Takéto právne rámce sú mimoriadne dôležité, keďže rýchlo sa rozvíjajúce technológie prinášajú nielen hospodárske príležitosti, ale aj výzvy v právnej oblasti. Členské štáty v celej EÚ začali preteky v oblasti umelej inteligencie s cieľom zabezpečiť, aby priemysel a trhy práce boli dobre vybavené na budúcu konkurencieschopnosť a otázky základných práv sa v rámci diskusií venovala len okrajová pozornosť. Napokon, tak ako v predchádzajúcich rokoch na poprednom mieste programu zostala stále aj ochrana údajov v kontexte presadzovania práva, pričom Európska komisia navrhla nové pravidlá cezhraničného získavania elektronických dôkazov. Nedošlo však k žiadnemu vývoju na úrovni EÚ, čo sa týka uchovávanía údajov: neboli navrhnuté žiadne iniciatívy EÚ na zabezpečenie súladu s príslušnými rozsudkami SDEÚ z rokov 2014 a 2016.

V roku 2018 Rada Európy aktualizovala svoj právny rámec v oblasti ochrany údajov prijatím modernizovaného Dohovoru č. 108. Medzičasom pokračovalo globálne rozšírenie pôvodného Dohovoru č. 108 a do konca roka bolo týmto dohovorom viazaných 53 krajín. V EÚ začalo platiť všeobecné nariadenie o ochrane údajov, členské štáty mali transponovať smernicu o presadzovaní práva a prijaté boli revidované pravidlá ochrany údajov pre inštitúcie a orgány EÚ. Smernica o súkromí a elektronických komunikáciách ešte však nebola prijatá. Navrhované nariadenie sa týka práva na súkromie v oblasti elektronických komunikácií, nevyhnutné je na zabezpečenie aktualizácie právneho rámca EÚ tak, aby bol v súlade so všeobecným nariadením o ochrane údajov, najmä so zreteľom na nový technologický vývoj.

Aj napriek niekoľkým existujúcim a novým nástrojom uplatňovanie a presadzovanie pravidiel ochrany údajov zostáva naďalej výzvou, ako aj boj proti zneužívaniu týchto pravidiel zo strany verejných a súkromných inštitúcií. Kvalifikované orgány občianskej spoločnosti bývajú často v lepšej pozícii než bežní občania, čo sa týka začatia konaní, ktoré aktivizujú posilnené právomoci orgánov na ochranu údajov.

Avšak len niekoľko členských štátov oprávnilo kvalifikované orgány na podávanie sťažností bez výslovného poverenia dotknutej osoby.

Stanovisko FRA 7.1

Členské štáty EÚ by mali podporovať účinné zapájanie kvalifikovaných organizácií občianskej spoločnosti do presadzovania pravidiel ochrany údajov tým, že poskytnú potrebný právny základ pre takéto organizácie, aby mohli podávať sťažnosti týkajúce sa porušovania ochrany údajov nezávisle od mandátu dotknutej osoby.

Úloha oznamovateľov je zásadná v tom, že pomáhajú zabezpečiť, aby ochrana údajov a porušovanie súkromia viedli k účinným prostriedkom nápravy, a to prostredníctvom upozorňovania na možné porušenia alebo predkladaním dôležitých dôkazov počas vyšetrovaní. Prispievajú k informovanosti verejnosti a odradeniu od závažných a rozsiahlych porušení práv na súkromie a ochranu údajov, ktoré by inak zostali utajené v rámci organizácií. FRA vo svojej správe o dohlade zo strany spravodajských služieb

odporučila zvýšiť ochranu oznamovateľov. Niektoré členské štáty však majú zavedené osobitné pravidlá na zabezpečenie účinnej ochrany pred odvetnými opatreniami. V apríli 2018 Komisia navrhla smernicu o ochrane osôb nahlasujúcich porušenia práva Únie.

Stanovisko FRA 7.2

Členské štáty EÚ by mali zväziť zabezpečenie účinnej ochrany oznamovateľov a prispieť tak k účinnému dodržiavaniu základných práv na ochranu súkromia a údajov zo strany podnikov a verejnej správy.

Napriek skutočnosti, že SDEÚ v roku 2014 zrušil smernicu o uchovávaní údajov (smernica 2006/24/ES) a napriek príslušným rozsudkom v tejto oblasti, EÚ ešte stále neprijala právne predpisy o uchovávaní údajov. V dôsledku toho je situácia v členských štátoch rozmanitá, najmä v oblasti právnych predpisov. Niektoré členské štáty sa snažia zosúladiť svoje právne predpisy s rozsudkami SDEÚ. Iné členské štáty nevykonali vo svojich právnych predpisoch žiadne podstatné zmeny. Rozsudok SDEÚ vo veci *Telez a Watson* potvrdzuje, že vnútroštátne právne predpisy upravujúce uchovávanie údajov a prístup na trestné účely a na účely verejnej bezpečnosti patria do rozsahu pôsobnosti práva EÚ a najmä článku 15 ods. 1 predchádzajúcej smernice o súkromí a elektronických komunikáciách (2002/58/ES). Takéto vnútroštátne právne predpisy nesmú nariaďovať všeobecný a nediferencovaný systém uchovávania údajov a musia zahŕňať procesné a zásadné záruky, pokiaľ ide o prístup k uchovávaným údajom. Ak by si členské štáty ponechali vnútroštátne právne predpisy prijaté na transpozíciu bývalej smernice o uchovávaní údajov (smernica 2006/24/ES) alebo právne predpisy, ktoré nie sú v súlade s požiadavkami ustanovenými v judikatúre SDEÚ, hrozí, že tým narušia dodržiavanie základných práv občanov EÚ a právnu istotu v celej únii.

Stanovisko FRA 7.3

Členské štáty EÚ by mali zosúladiť svoje právne predpisy o uchovávaní údajov s rozhodnutiami SDEÚ a zabrániť všeobecnému a nediferencovanému uchovávaní údajov poskytovateľmi telekomunikačných služieb. Vnútroštátne právo by malo zahŕňať prísne kontroly primeranosti, ako aj vhodné procesné záruky, aby účinne zaručovali právo na súkromie a právo na ochranu osobných údajov.

Nedávny vývoj v oblasti umelej inteligencie a veľkých dát viedol k mnohým politickým iniciatívam zameraným na maximalizáciu hospodárskeho prínosu nových technológií. S cieľom predložiť usmernenia a právne nezáväznú nástroje sa v rámci mnohých iniciatív rôznych vnútroštátnych a medzinárodných orgánov diskutuje zároveň aj o etických dôsledkoch a menej často o dôsledkoch v oblasti základných a ľudských práv. Mnohé členské štáty a inštitúcie EÚ začali pripravovať vnútroštátne stratégie týkajúce sa umelej inteligencie.

Stanovisko FRA 7.4

Vzhľadom na to, že len prístup založený na právach zaručuje vysokú úroveň ochrany proti možnému zneužívaniu nových technológií a protiprávnemu konaniu pri ich používaní, členské štáty by mali postaviť základné práva do centra vnútroštátnych stratégií týkajúcich sa umelej inteligencie a veľkých dát. Takéto stratégie by mali zahŕňať know-how od odborníkov z rôznych oblastí, napr. právnikov, vedeckých pracovníkov v oblasti sociálnych vied, štatistikov, vedeckých pracovníkov v oblasti počítačových vied a odborníkov na danú oblasť. Etiku môže dopĺňať prístup založený na právach, ale nemal by ju nahrádzať.

8 Práva dieťaťa

Jedno zo štyroch detí v Európskej únii žije v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia, napriek pomaly sa zlepšujúcemu trendu znižovania chudoby detí. Zo zmeny trendu nemajú však prospech všetky deti. V prípade detí, ktorých rodičia sa narodili mimo EÚ alebo majú zahraničnú štátnu príslušnosť, je väčšia pravdepodobnosť, že budú chudobné. Počet migrujúcich detí a detí žiadajúcich o azyl prichádzajúcich do EÚ v roku 2018 opäť klesol. V niektorých členských štátoch však aj napriek tomu podmienky prijímania vrátane využívania imigračného zaistenia sú aj naďalej vážnym problémom. V roku 2018 Výbor OSN pre práva dieťaťa prijal svoje prvé rozhodnutia o individuálnych sťažnostiach proti členským štátom, najmä v súvislosti so situáciou detí a zaobchádzaním s deťmi v súvislosti s migráciou. Členské štáty transponovali do vnútroštátneho práva smernicu (EÚ) 2016/800 o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivými alebo obvinenými osobami v trestnom konaní, ktoré nadobudne účinnosť v júni 2019. Niektoré z nich zosúladiли svoje právne predpisy s požiadavkami tejto smernice.

Napriek klesajúcemu trendu v posledných piatich rokoch chudoba detí v EÚ pretrváva. Jedno zo štyroch detí v Európskej únii žije v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia. Vyvoláva to obavy v súvislosti s dodržiavaním článku 24 Charty základných práv EÚ, v ktorom je ustanovené, že „deti majú právo na takú ochranu a starostlivosť, ktorá je potrebná pre ich blaho“. Od roku 2016 na rozdiel od všeobecného trendu sa situácia detí z prostredia migrantov zhoršila a prehĺbila sa tak nerovnosť medzi nimi a deťmi bežného obyvateľstva, ako potvrdzujú najnovšie údaje Eurostatu. Medzičasom sa hľadiská týkajúce sa chudoby detí prakticky neobjavujú v európskom semestri, a najmä v odporúčaniach pre jednotlivé krajiny, a preto hrozí, že pri rozdeľovaní verejných prostriedkov vrátane finančných prostriedkov EÚ sa nebude v dostatočnej miere prihliadať na chudobu detí. Pozitívnym krokom v roku 2018 bol návrh Európskej komisie zahrnúť deti medzi potenciálnych príjemcov opatrení zameraných na podporu sociálneho začlenenia v kontexte Európskeho sociálneho fondu, ako aj v novom finančnom období EÚ na obdobie rokov 2021 – 2027. K tejto pozitívnej dynamike prispieva aj úsilie na podporu a odôvodnenie dlhodobého návrhu Európskeho parlamentu na Európsku záruku pre deti v prípade detí v zraniteľných situáciách.

Diskusie a opatrenia na boj proti chudobe detí sú dôležité aj pre plnenie cieľov udržateľného rozvoja (CUR). Ciele udržateľného rozvoja sú súčasťou globálneho programu Agenda 2030, v ktorom sa stanovuje politický rámec pre globálny udržateľný rozvoj, a sú založené na medzinárodných záväzkoch v oblasti ľudských práv. V tejto súvislosti sa v rámci cieľa udržateľného rozvoja č. 1 vyzýva k zníženiu

chudoby do roku 2030 na polovicu vrátane chudoby detí. Prevažná väčšina členských štátov EÚ už predložila prvú dobrovoľnú národnú správu o plnení CUR v rámci každoročného procesu preskúmania, ktorý sa koná každý rok na politickom fóre OSN na vysokej úrovni o udržateľnom rozvoji. Mnohé z týchto správ však neobsahujú žiadnu zmienku o chudobe detí, alebo tieto informácie sú len veľmi obmedzené.

Stanovisko FRA 8.1

Priority EÚ a členských štátov v oblasti financovania by mali odrážať potrebu znížiť chudobu detí na úrovne, ktoré sa majú dosiahnuť v rámci cieľa udržateľného rozvoja týkajúceho sa chudoby (cieľ udržateľného rozvoja č. 1), so zreteľom na zohľadnenie záujmu dieťaťa, ako je ustanovené v článku 24 Charty základných práv Európskej únie. Na tento účel by inštitúcie EÚ a členské štáty mali zvážiť pridelenie dostatočných zdrojov na boj proti chudobe detí pomocou všetkých dostupných nástrojov vrátane Európskej záruky pre deti v zraniteľnej situácii, ak je ustanovená. Okrem toho by inštitúcie EÚ mali pokračovať v začleňovaní hľadísk týkajúcich sa chudoby detí do všetkých fáz európskeho semestra, najmä do odporúčaní pre jednotlivé krajiny, vzhľadom na ich potenciálny vplyv na využívanie fondov EÚ.

Členské štáty EÚ by mali v súvislosti s hodnotením cieľov udržateľného rozvoja zvážiť, že do svojich dobrovoľných správ o preskúmaní zahraničnú konkrétne odkazy na vnútroštátne politiky a komplexnejšie údaje o chudobe detí, ako aj všetky výsledky posúdení vplyvu týkajúcich sa príslušných politik.

Počet migrujúcich detí prichádzajúcich do Európy ďalej klesal. V roku 2018 požiadalo o azyl približne 150 000 detí v porovnaní s približne 200 000 deťmi v roku 2017 a takmer 400 000 v roku 2016. Smernica o podmienkach prijímania poskytuje viaceré záruky pre deti žiadajúce o azyl, napr. posudzovanie osobitných potrieb detí (článok 22), vymenovanie zástupcu v prípade maloletých osôb bez sprievodu (článok 24), stanovenie určitých podmienok pri využívaní imigračného zaistenia (článok 11) a prístup k vzdelávaniu (článok 14), odbornému vzdelávaniu (článok 16) a zamestnaniu (článok 15). Vďaka menšiemu počtu detí mohli určité členské štáty, nie však všetky, poskytnúť primerané prijímacie zariadenia pre deti. Niekedy nezabezpečili ani základné potreby, napr. vodu a hygienické zariadenia. Členské štáty pokračovali v zaisťovaní detských prístahovalcov, napriek medzinárodným diskusiám o obmedzení zaisťovania detí na minimum.

Stanovisko FRA 8.2

V súvislosti s migráciou by členské štáty EÚ mali v súlade so smernicou o podmienkach prijímania poskytnúť deťom základné primerané bývanie, právne zastúpenie, prístup ku školskému a ďalšiemu vzdelávaniu. Členské štáty by mali zvýšiť úsilie zamerané na rozvoj neväzobných alternatív k zaisteniu.

Mnohé členské štáty EÚ sa ešte stále nachádzajú v procese navrhovania alebo schvaľovania nových právnych predpisov alebo zmien existujúcich legislatívnych rámcov, aby mohli transponovať smernicu o procesných zárukách. Smernica zaručuje procesné záruky pre deti, ktoré sú podozrivými alebo obvinenými osobami v trestnom konaní. Členské štáty musia smernicu transponovať do vnútroštátnych právnych predpisov do 11. júna 2019. V kontexte súdneho konania v prípade mladistvých majú deti právo na informácie a vypočutie spôsobom, ktorý je vhodný pre deti, so zabezpečením právnej pomoci a opatrení ochrany súkromia, ako sa vyžaduje v niektorých článkoch smernice o procesných zárukách. Ako zistila FRA a ako vyplynulo z výskumu financovaného Európskou komisiou, účinné uplatňovanie tohto práva stále zostáva hlavným problémom. Praktické problémy sa niekedy objavujú v dôsledku

rozdielov vo vekových obmedzeniach medzi členskými štátmi, poskytovaní právnej pomoci v závislosti od požiadaviek týkajúcich sa príjmu alebo discrečných právomocí justičných subjektov.

Stanovisko FRA 8.3

V rámci procesu transpozície smernice o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivými alebo obvinenými osobami v trestnom konaní, do vnútroštátneho práva by členské štáty EÚ mali preskúmať vekové obmedzenia alebo iné podmienky, ktoré by v praxi mohli brániť účinnému prístupu detí k určitým procesným zárukám. Členské štáty EÚ by mali tiež zvážiť poskytovanie právnej pomoci bezpodmienečne všetkým deťom vrátane bezplatného právneho zastúpenia počas celého konania a dostupnosti špecializovaných právnikov.

9 Prístup k spravodlivosti vrátane práv obetí trestných činov

Nezávislosť súdnictva je základným stavebným kameňom právneho štátu. Výzvy týkajúce sa tejto nezávislosti naďalej narastali, čo poukazuje na potrebu účinnej koordinácie úsilia v tejto oblasti. Na základe toho Európsky parlament predložil Rade po prvýkrát výzvu na prijatie rozhodnutia podľa článku 7 ods. 1 Zmluvy o EÚ a Európska komisia predložila návrh nariadenia na riešenie z rozpočtového hľadiska nedostatkov v oblasti právneho štátu. Približne dve tretiny členských štátov EÚ prijali právne predpisy na posilnenie uplatňovania smernice o právach obetí, ktoré posilňujú záruky v súvislosti s účasťou na trestnom konaní. Uznávajú, že v Istanbulskej dohovore sú stanovené európske normy ochrany ľudských práv v oblasti násilia páchaného na ženách a domáceho násilia, EÚ pokračuje v procese ratifikácie tohto nástroja.

EÚ a iné medzinárodné orgány aj v roku 2018 čelili rastúcim výzvam v oblasti spravodlivosti na vnútroštátnej úrovni, najmä v súvislosti s nezávislosťou súdnictva. Nezávislé súdnictvo je základným kameňom právneho štátu a prístupu k spravodlivosti (článok 19 ZEÚ a článok 47 Charty základných práv EÚ). Napriek pokračujúcemu úsiliu EÚ a iných medzinárodných aktérov situácia v oblasti právneho štátu v niektorých členských štátoch EÚ, najmä v súvislosti s nezávislosťou súdnictva, vyvoláva čoraz väčšie obavy. Napríklad po prvýkrát v histórii EÚ Európsky parlament vyzval Radu, aby prijala rozhodnutie podľa článku 7 ods. 1 Zmluvy o EÚ (určenie jasného rizika vážneho porušenia spoločných hodnôt uvedených v článku 2 Zmluvy o EÚ zo strany členského štátu) a Európsku komisiu, aby predložila návrh nariadenia, ktoré rieši z rozpočtového hľadiska všeobecné nedostatky týkajúce sa právneho štátu. Tieto nedostatky zahŕňajú hrozby týkajúce sa nezávislosti súdnictva, svojvoľné alebo nezákonné rozhodnutia verejných orgánov, obmedzenú dostupnosť a efektívnosť právnych prostriedkov nápravy, neschopnosť vykonávať rozsudky a obmedzenia týkajúce sa efektívneho vyšetrovania alebo trestného stíhania alebo sankcií v prípade porušenia zákona.

Stanovisko FRA 9.1

EÚ a jej členské štáty sa vyzývajú k ďalšiemu zvyšovaniu svojho úsilia a spolupráce s cieľom zachovať a posilniť nezávislosť súdnictva, ktoré je základnou zložkou právneho štátu. Existujúce úsilie by sa malo zintenzívniť v záujme vypracovania kritérií a kontextových posúdení na účely usmernenia členských štátov EÚ regulárnym a komparatívnym spôsobom, aby vedeli rozpoznať a riešiť všetky prípadné problémy týkajúce sa právneho štátu. Takéto pravidelné hodnotenia by mohli byť užitočné v kontexte

navrhovaného nariadenia EÚ zameraného na riešenie všeobecných nedostatkov v oblasti právneho štátu. Príslušné členské štáty EÚ by okrem toho mali konať aj na základe odporúčania, napríklad tých, ktoré Európska komisia vydala ako súčasť jej postupu v súvislosti s rámcom na podporu právneho štátu, ako aj v rámci procesu mechanizmu spolupráce a overovania s cieľom zabezpečiť dodržiavanie zásad právneho štátu.

Positívny vývoj v roku 2018 sa týkal viacerých členských štátov EÚ, ktoré prijali právne predpisy na vykonávanie smernice o právach obetí (2012/29/EÚ). Z dôkazov na vnútroštátnej úrovni v niektorých členských štátoch vyplýva, že obeť ešte stále čelia prekážkam, pokiaľ ide o oznamovanie trestného činu a ich práva vrátane procesných aspektov sa na jednotlivých úrovniach účinne neuplatňujú. Vo viacerých členských štátoch došlo k pozitívnemu vývoju zameranému na zabránenie ďalšej viktimizácii alebo sekundárnej viktimizácii. Európsky parlament prijal 30. mája 2018 uznesenie o vykonávaní smernice o právach obetí, v ktorom kritizoval Komisiu za to, že nepredložila správu o vykonávaní smernice v súlade s článkom 29 smernice.

Stanovisko FRA 9.2

Členské štáty EÚ by mali pokračovať vo svojom úsilí zameranom na účinné uplatňovanie práv obetí s cieľom zabezpečiť prístup k primeraným podporným službám a účinným opravným prostriedkom dostupným pre všetky obeť trestných činov.

V roku 2018 Európska únia pracovala na ratifikácii Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor). Dohovor ratifikovali ďalšie tri členské štáty EÚ, čím sa celkový počet členských štátov EÚ, ktoré dohovor ratifikovali do konca roka 2018, zvýšil na 20. Pri určovaní európskych noriem pre ochranu žien pred násilím Istanbulský dohovor predstavuje najdôležitejší referenčný materiál. Konkrétne, v článku 36 sa ustanovuje povinnosť štátov kriminalizovať všetky sexuálne akty bez súhlasu a prijať prístup, ktorý zdôrazňuje a posilňuje bezpodmienečnú sexuálnu autonómiu osôb. V roku 2018 niektoré členské štáty prijali opatrenia

na zosúladenie svojich právnych predpisov s požiadavkami tohto dohovoru.

Stanovisko FRA 9.3

Všetky členské štáty EÚ, ktoré tak zatiaľ neurobili, ako aj samotná EÚ sa vyzývajú k ratifikácii Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor). FRA vyzýva členské štáty, aby riešili nedostatky v oblasti ochrany vo vnútroštátnych právnych predpisoch a zväzili kriminalizáciu všetkých sexuálnych aktov bez súhlasu, ako je stanovené v článku 36 Istanbulského dohovoru.

10 Vývoj v uplatňovaní Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

Desať rokov po nadobudnutí platnosti Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (UNCRPD) bol tento dohovor ratifikovaný v roku 2018 všetkými členskými štátmi EÚ. Na úrovni EÚ predbežná dohoda Európskeho parlamentu a Rady o navrhovanom Európskom akte o prístupnosti znamenala míľnik v postupe zameranom na vykonávanie dohovoru UNCRPD. Spolu s opatreniami na zaručenie práv osôb so zdravotným postihnutím v nástrojoch EÚ na financovanie viacročného finančného rámca na roky 2021 – 2027 sa týmto ukázalo, ako dohovor UNCRPD ovplyvňuje konkrétnymi spôsobmi právo a politiku EÚ. Na vnútroštátnej úrovni stále pretrvávajú nedostatky pri vykonávaní aj monitorovaní dohovoru UNCRPD. Iniciatívy vo viacerých členských štátoch zamerané na zapájanie osôb so zdravotným postihnutím a ich zastupujúcich organizácií do rozhodovacích procesov naznačili, že dochádza k postupnému pokroku pri plnení jedného z kľúčových cieľov tohto dohovoru.

Štrukturálne a investičné fondy EÚ (EŠIF) zohrávajú dôležitú úlohu v podpore vnútroštátneho úsilia na dosiahnutie nezávislého života. Navrhované nariadenia pre obdobie financovania na roky 2021 – 2027 zahŕňajú dôležité záruky v oblasti základných práv, najmä tzv. základné podmienky a silnejšiu úlohu monitorovacích výborov. Občianska spoločnosť vrátane organizácií osôb so zdravotným postihnutím a vnútroštátnych orgánov pôsobiacich v oblasti ľudských práv môže zohrávať dôležitú úlohu pri účinnom monitorovaní využívania fondov.

Na umožnenie účinného monitorovania fondov a ich výsledkov by EÚ a jej členské štáty mali prijať opatrenia na začlenenie organizácií osôb so zdravotným postihnutím a vnútroštátnych orgánov pre ľudské práva do monitorovacích výborov EŠIF. Pridelenie ľudských zdrojov a primeraných finančných prostriedkov týmto organizáciám a orgánom a vyčlenenie zdrojov EÚ na tento účel posilní efektívnosť navrhovaných základných podmienok.

Stanovisko FRA 10.1

EÚ a jej členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa práva osôb so zdravotným postihnutím zaktuovali v Dohovore o právach osôb so zdravotným postihnutím a Charte základných práv EÚ v plnej miere dodržiavali v záujme maximalizácie potenciálu štrukturálnych a investičných fondov EÚ (EŠIF) podporovať nezávislý život. V tejto súvislosti by zákonodarcovia EÚ mali prijať nové základné podmienky stanovujúce účinné uplatňovanie a vykonávanie Charty základných práv EÚ a UNCRPD, ako je ustanovené v nariadení o spoločných ustanoveniach, ktoré Európska komisia navrhla pre viacročný finančný rámec na obdobie rokov 2021 – 2027.

EÚ a viaceré členské štáty prijali opatrenia na začlenenie osôb so zdravotným postihnutím do procesu vytvárania právnych predpisov a politik v súlade s ich povinnosťami podľa článku 4 ods. 3 dohovoru UNCRPD. S osobami so zdravotným postihnutím sa však ešte stále často nekonzultuje a ani sa aktívne nezapájajú, ako sa vyžaduje v dohovore. Nedostatok formálnych štruktúr na zabezpečenie systematickej účasti, ako aj nedostatok ľudských a finančných kapacít na účasť na konzultáciách môže prispieť k vylúčeniu osôb so zdravotným postihnutím z navrhovania, vykonávania a monitorovania úsilia na vykonávanie dohovoru.

Stanovisko FRA 10.2

Inštitúcie EÚ a členské štáty EÚ by mali úzko zapájať osoby so zdravotným postihnutím, a to aj prostredníctvom ich zastupujúcich organizácií, do rozhodovacích procesov. Členské štáty a inštitúcie EÚ by na tento účel mali posilniť účasť organizácií osôb so zdravotným postihnutím aj prostredníctvom zriadenia poradných alebo konzultačných orgánov. Zástupcovia osôb so zdravotným postihnutím by mali byť plnoprávnymi členmi takýchto orgánov na rovnakom základe s ostatnými a mali by mať prístup k zdrojom potrebným na zmysluplnú účasť.

Šesť členských štátov a EÚ neratifikovali opčný protokol k dohovoru CRPD, ktorý umožňuje jednotlivcom podávať sťažnosti výboru CRPD a výboru umožňuje iniciovať dôverné vyšetrovania po prijatí „hodnoverných informácií nasvedčujúcich tomu, že dochádza k vážnemu alebo systematickému porušovaniu“ dohovoru (článok 6).

Stanovisko FRA 10.3

Členské štáty EÚ, ktoré sa ešte nestali zmluvnou stranou opčného protokolu k Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím, by mali zvážiť uskutočnenie nevyhnutných krokov na zabezpečenie jeho ratifikácie, aby sa dosiahla úplná a celoeurópska ratifikácia opčného protokolu. EÚ by mala tiež zvážiť uskutočnenie urýchlených krokov na prijatie opčného protokolu.

Len jeden členský štát EÚ nezaviedol do konca roka 2018 rámec na podporu, ochranu a monitorovanie vykonávania tohto dohovoru, ako sa vyžaduje podľa článku 33 ods. 2 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Účinné fungovanie niektorých existujúcich rámcov narúšajú však nedostatočné zdroje, obmedzené mandáty a nezabezpečenie systematickej účasti osôb so zdravotným postihnutím, ako aj nedostatočná nezávislosť v súlade s parížskymi zásadami týkajúcimi sa fungovania vnútroštátnych inštitúcií na ochranu a podporu ľudských práv.

Stanovisko FRA 10.4

EÚ a jej členské štáty by mali zvážiť pridelenie dostatočných a stabilných finančných a ľudských zdrojov pre monitorovacie rámce zavedené podľa článku 33 ods. 2 dohovoru UNCRPD. Ako sa uvádza v stanovisku agentúry FRA z roku 2016 týkajúceho sa požiadaviek podľa článku 33 ods. 2 dohovoru UNCRPD v kontexte EÚ, členské štáty by mali zaručiť udržateľnosť a nezávislosť monitorovacích rámcov tak, že zaisťujú, aby mohli pri svojej práci vychádzať z pevného právneho základu. Zloženie a fungovanie monitorovacích rámcov by malo zohľadňovať parížske zásady týkajúce sa fungovania vnútroštátnych inštitúcií pre ľudské práva.

Z hľadiska ochrany základných práv rok 2018 priniesol pokrok i určité nezdary. V publikácii agentúry FRA *Správa o základných právach 2019* sa hodnotí hlavný vývoj v EÚ v období od januára do decembra 2018 a uvádzajú sa v nej stanoviská agentúry FRA k tomuto vývoju. Poukazuje sa v nej na dosiahnuté úspechy v oblasti, ktoré naďalej vyvolávajú obavy, a poskytuje sa prehľad hlavných problémov, ktoré formujú diskusie o základných právach v celej EÚ.

V tohoročnej hlavnej kapitole sa rozoberajú vzájomné vzťahy medzi ľudskými a základnými právami a cieľmi udržateľného rozvoja. Vo zvyšných kapitolách sa pozornosť venuje Charte základných práv EÚ a jej uplatňovaniu členskými štátmi, rovnosti a nediskriminácii, rasizmu, xenofóbie a súvisiacej neznášanlivosti, integrácii Rómov, azylu a migrácii, informačnej spoločnosti, ochrane súkromia a osobných údajov, právam dieťaťa, prístupu k spravodlivosti a pokroku v uplatňovaní dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.

Ďalšie informácie:

Úplná správa agentúry FRA *Správa o základných právach 2019* – pozri <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/fundamental-rights-2019>

Pozri aj súvisiace publikácie agentúry FRA:

- FRA (2019), *Správa o základných právach 2019 – Stanoviská agentúry FRA*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/fundamental-rights-report-2019-fra-opinions> (k dispozícii vo všetkých 24 úradných jazykoch EÚ)
- FRA (2019), *Implementing the Sustainable Development Goals in the EU: a matter of human and fundamental rights*, Luxembourg, Publications Office, <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/frr-2019-focus-sdgs-eu> (k dispozícii v angličtine a francúzštine)

Predchádzajúce výročné správy agentúry FRA o výzvach v oblasti základných práv a výsledkoch dosiahnutých v Európskej únii v konkrétnom roku sa uvádzajú na: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (k dispozícii v angličtine, francúzštine a nemčine).

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko
T +43 1580300 – F +43 158030699
fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Úrad pre vydávanie publikácií
Európskej únie

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2019
© Agentúra Európskej únie pre základné práva, 2019
© Fotografie (zľava hore k pravému dolnému rohu): iStockphoto;
Európska únia; iStockphoto (č. 3 a 4);
OSCE (Milan Obradovic); iStockphoto (č. 6 – 10)

Print: ISBN 978-92-9474-551-4 ISSN 2467-2548 doi:10.2811/82675
PDF: ISBN 978-92-9474-549-1 ISSN 2467-2777 doi:10.2811/744348